

Теоретичні та практичні проблеми правового виховання в сучасному соціогуманітарному знанні: Всеукраїнська науково-практична конференція (15 травня 2013 р., м. Харків)

15 травня 2013 р. у Національному університеті «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Теоретичні та практичні проблеми правового виховання в соціокультурному знанні». Ця зустріч, в якій взяли участь представники провідних вищих навчальних закладів та громадських організацій України, продовжує серію заходів, спрямованих на вдосконалення концепції правового виховання в Україні.

Головними завданнями конференції організатори вважають репрезентацію світоглядних та методологічних основ рефлексії правового виховання, дослідження практичних моделей правового виховання, аналіз взаємозв'язку правового виховання та правової культури як факторів розвитку української державності, обговорення стану й перспектив розвитку правової культури та правового виховання в сучасній Україні.

У вступній промові голова оргкомітету академік НАПрН України *А. Гетьман* наголосив на практичному значенні результатів правовихосних досліджень для розв'язання стратегічних завдань розвитку правової держави та

громадянського суспільства в Україні, враховуючи євроінтеграційну спрямованість її історичного руху, що, у свою чергу, передбачає ретельне осмислення та творчу адаптацію правовихосної практики країн з розвиненими демократичними традиціями.

А. Гетьман також зазначив, що міждисциплінарний характер правовихосної проблематики обумовлює необхідність її комплексного дослідження за участю наукових колективів як споріднених суспільно-гуманітарних кафедр вузів юридичного профілю, так і галузевих правознавчих кафедр. Цінним надбанням у цьому сенсі вбачається досвід підготовки й видання монографії «Правове виховання в сучасній Україні» під керівництвом президента Національної академії правових наук України, ректора Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» академіка НАН України *В. Я. Тація*. Вагомі кроки на цьому шляху, на думку *А. Гетьмана*, вже зроблені: зокрема, до навчального плану університету включено спеціальну дисципліну «Філософські проблеми правового виховання» для студентів усіх форм навчання.

А. Гетьман висловив сподівання, що результати наукових доповідей та повідомлень учасників конференції стануть вагомим теоретичним підґрунтям для розв'язання нагальних завдань у процесі підготовки та діяльності юристів, педагогічних кадрів, соціальних працівників, психологів, які безпосередньо пов'язані з правовиховною практикою.

Розглядаючи деякі проблеми оптимізації правового виховання в сучасній Україні, професор *О. Данильян* зазначив, що головним напрямом оптимізації правового виховання в сучасній Україні є створення багатоступінчастої системи правової освіти, яка покликана забезпечити безперервність правовиховних дій щодо населення. Правова освіта в демократичному суспільстві повинна здійснюватися на всіх етапах життя особи: у сім'ї, дошкільних закладах, загальноосвітніх середніх школах, професійно-технічних навчальних закладах, вищих навчальних закладах, установах післядипломної освіти, державних установах, підприємствах, фірмах різних форм власності, громадських організаціях, а також самостійно. Тільки така багатоступінчата система, на думку доповідача, може забезпечити ефективність та формування необхідного рівня правосвідомості і правової культури. Кожний із таких етапів правової освіти має відповідати рівню розвитку людини і сприяти не тільки засвоєнню правових знань, а й формуванню чітких та сталих переконань щодо необхідності правомірної поведінки. Розглядаючи перспективи правового виховання в нашій країні, *О. Данильян* виділив такі завдання щодо його опти-

мізації: створення багатоступінчастої системи правової освіти в країні – оновленого правового лікнепу; піднесення загальної моральності громадян; диференційована відповідно до різних соціальних, професійних та вікових ознак населення популяризація правових знань (зокрема, через засоби масової інформації); пробудження інтересу в населення до правових знань та забезпечення їх доступності; застосування методів реклами і «public relations»; розвиток сімейного правового виховання тощо.

Говорячи про можливість поєднання правового та естетичного у виховному процесі, професор *О. Бурова* зазначила, що право і естетика є своєрідними засобами соціального регулювання, а естетичні стандарти так чи інакше взаємодіють із правовими. На жаль, вважає *О. Бурова*, сучасне вітчизняне правознавство зовсім не переймається питанням про ефективність правового регулювання в межах такої взаємодії. Однак нормативність не може охоплювати всю складність правового регулювання. Необхідно внести у коло роздумів фігуру суб'єкта, що завжди буде діяти заради задоволення власних потреб і якого необхідно навчити поважати запропоновані суспільством гармонізуючі нормативні обмеження на користь подібних потреб інших. Приховані можливості естетичного впливу на правову регуляцію, на думку доповідачки, зосереджені у низці таких проявів: в естетиці юридичного мислення як захоплюючої майстерності у побудові інтелектуально-логічних конструкцій; в естетиці юридичного тексту, де емоційні переживання викликає доскона-

лість нормативних визначень, і навпаки; в естетиці правосудного процесу з піднесеністю, урочистістю та ритуальністю судової процедури.

У доповіді професора *О. Дзьобана* йшлося про тісну взаємодію правових і моральних цінностей у процесі правового виховання. Було показано, що існування довготривалих ціннісних орієнтацій у праві стає можливим завдяки солідарній взаємодії права з мораллю, звичаями і звичаями приватно-сімейного або публічного життя. Автор наголосив, що солідарність ціннісних підстав моралі і права якнайповніше втілюється в етико-правових конструкціях прав людини. Те саме виявляється у фактичному збігу деяких правових і моральних норм, які таким сумісним регулюванням підкреслюють особливу значущість цінностей, що захищаються. До них належать цінності життя, свободи, власності. У цих випадках моральні і правові норми виступають як взаємодоповнюючі цінності. Однак, як зазначив доповідач, етичні цінності є більш універсальними, адже вони пов'язані зі світоглядними основами і через це виступають цінностями вищого порядку. Тому право спирається на глибші й значущі для людини етичні уявлення.

Професор *Ю. Калиновський* говорив про особливості впливу правового виховання на відтворення соціального капіталу в сучасному українському суспільстві. Було зазначено, що однією з функцій правового виховання є інтеграція суспільства на основі пріоритетів соціального партнерства, правового та громадянського суспільства. Соціальний капітал дозволяє різноманітним групам та індивідам всередині неоднорідного

суспільства об'єднуватися для захисту своїх інтересів, які можуть нехтуватися державними чиновниками. У доповіді обґрунтовувалось, що держава побічно сприяє створенню соціального капіталу за допомогою надання необхідних соціальних і економічних свобод. На думку *Ю. Калиновського*, відтворення соціального капіталу повинно бути метою правового виховання та важливою умовою функціонування правового суспільства, яке розвивається на основі діючого законодавства та завдяки ініціативі й самоорганізації громадян.

Розглядаючи правову культуру українських громадян у контексті гуманітарного розвитку суспільства, професор *В. Лозовой* зазначив, що головним чинником, який би сприяв утворенню ефективного правового середовища, має стати програма правової просвіти населення, реалізацію якої забезпечуватимуть освітні структури, правоохоронні органи та органи місцевого самоврядування. На думку доповідача, правове середовище закладає об'єктивні умови для правової соціалізації різних вікових груп населення, подолання правового нігілізму та інфантилізму. Правове виховання працюючої частини населення мають забезпечити роботодавці та громадські організації трудових колективів. Свій внесок у правове виховання населення мають зробити і засоби масової інформації. Бажано, вважає *В. Лозовой*, створити державний чи соціальний правовий телеканал, або вимагати, щоб кожен телеканал 20–30 % ефірного часу надавав правовому просвітництву й популяризації позитивного світового досвіду правового виховання.

Доповідь професора *Є. Мануйлова* була присвячена організації правового виховання студентів вищих навчальних закладів юридичного профілю. Оцінюючи ефективність правовиховних заходів у студентському середовищі, *Є. Мануйлов* зазначив, що сьогодні недостатньо враховуються соціально-філософські й духовно-культурні перетворення в суспільстві, відбувається зміна пріоритетів у моральних цінностях, у суспільній орієнтації молоді та зокрема професійному самовизначенні. Серед причин низького стану організації правового виховання студентів вищих навчальних закладів України доповідач назвав такі: стереотипи авторитарного мислення та дії його організаторів; недостатній рівень компетентності викладачів, кураторів, інших суб'єктів виховання; слабкорозвинене студентське самоврядування; відсутність системного підходу у правовому вихованні як у навчальному процесі, так і у позанавчальній виховній діяльності.

У доповіді доцента *С. Жданенко* було наголошено, що правовий менталітет є міцним чинником впливу на процес і результат правового виховання, адже він дає основу для формування і прояву правосвідомості, правового світогляду, правового мислення. Врахування особливостей правового менталітету забезпечує ефективність правовиховної діяльності з метою корекції самого правового менталітету насамперед на усвідомленому рівні. Стратегія правового виховання, зазначила доповідачка, має бути узгоджена з особливостями правового менталітету. Правовиховними інструментами, що впливають на якісний стан правового менталітету, є художня

література, науково-популярні та документальні фільми, телепередачі, патріотичні заходи тощо.

Продовжуючи попередню тему, доцент *Е. Кальницький* наголосив, що правосвідомість та правова культура є засадничими у процесі державотворення, адже вони сприяють становленню правової системи та громадянського суспільства у державі. Було також зазначено, що розвиток демократичних процесів, на жаль, супроводжується формуванням певних деформацій правосвідомості, таких як: ціннісна амбівалентність, правовий нігілізм, правовий інфантилізм, правовий фетишизм, правова демагогія, правові ілюзії тощо. Натомість підвищення рівня національної правової свідомості, правової культури дасть змогу громадянам України брати активнішу участь у законодавчому процесі та місцевому самоврядуванні, конструктивно взаємодіяти з владою, а народна ініціатива буде знаходити відповідний позитивний відгук.

Ефективний розвиток правової культури в суспільстві неможливий без високого рівня правової компетенції громадян. У доповіді доцента *І. Коваленко* було показано, що правова компетенція структурує правову поведінку, яка може бути як правомірною, так і протиправною. Доповідачка також звернула увагу на те, що правове регулювання в українському соціумі здійснюється в умовах невідповідності між презумпцією знання про право та обсягом правових знань, який необхідний людині для орієнтації в сучасному світі. Отже, підвищення правової компетентності громадян, формування у них готовності до правомірної поведінки,

а також визнання права засадничою цінністю є найважливішими факторами, які підвищують безпеку сучасного українського соціуму.

Розглядаючи особливості розвитку правової культури в амбівалентних умовах глобалізації, *О. Прудникова* зазначила, що успішність і позитивність соціальної і правової динаміки визначаються передусім механізмами міжособової, транссуб'єктної взаємодії, якісним показником якої стає толерантність соціальних суб'єктів різного рівня. На думку автора, саме толерантність має стати однією з головних цілей правовиховного процесу; правова ж культура є своєрідним смислотворчим центром, навколо якого вибудовується практично вся культурна, духов-

на, етична (в цілому – правовиховна) діяльність людини.

Підбиваючи підсумки конференції, професор *О. Данильян* зазначив, що розглянута тематика є вельми актуальною і дозволяє розширити та поглибити міждисциплінарні соціокультурні дослідження, покликані оптимізувати світоглядні та організаційно-управлінські основи системи правового виховання в Україні.

Матеріал підготували:

О. Данильян, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»;

І. Коваленко, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»